

УДК 37.035.7+37.035.6

ВАЛЕРІЙ БУДАК

м. Миколаїв

office@mdu.edu.ua

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛADOVA НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

У статті аналізується співвідношення понять патріотизм, національно-патріотичне виховання та військово-патріотичне виховання. Визначається місце військово-патріотичного виховання у загальній системі виховання. Розкривається сутність та завдання військово-патріотичного виховання за нормативними документами

Ключові слова: патріотизм, національно-патріотичне виховання, військово-патріотичне виховання, громадянське виховання, моральне виховання, громадянин-патріот.

Доцільність дослідження проблеми військово-патріотичного виховання молоді обумовлено педагогічною теорією та практикою розробки сучасних методик військово-патріотичного виховання, що сприятимуть підвищенню ефективності національно-патріотичного виховання в сучасних умовах нестабільності суспільного життя, необхідності захисту національних інтересів українського народу, відновлення територіальної цілісності України й підготовки молоді до військової служби в Збройних Силах України.

Актуальність дослідження військово-патріотичного виховання молоді як складової національно-патріотичного виховання зумовлена низкою проблем, однією з яких є слабка наукова розробленість методики військово-патріотичного виховання серед студентської молоді та формування у студентів спеціальності Захист Вітчизни професійної готовності до викладання предмету «Захист Вітчизни».

Національно-патріотичне виховання – це виховання найважливіших духовно-моральних і культурно-історичних цінностей, що відбивають специфіку формування і розвитку нашого суспільства і держави, національної самосвідомості, способу життя, світобачення та долі українців. Воно включає: безмежну любов і відданість своїй Вітчизні, гордість за приналежність до народу і його звершень, шанування національних святинь і символів, готовність до гідного і самовідданого служіння суспільству і державі. Через

національно-патріотичне виховання формується не просто громадянин, а громадянин-патріот в самому високому розумінні цього слова, гаряче люблячий свою Батьківщину, завжди готовий служити їй вірою і правдою.

Національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання тісно пов'язані між собою як ціле і його складова частина – у змістовному та організаційному відношенні. Таке співвідношення припускає подібність і відмінність в цільових установках, а так само в засобах досягнення цілей. Якщо національно-патріотичне виховання, як сукупне ціле, покликане готувати студентів до праці і оборони, до виконання громадянського обов'язку, то військово-патріотичне виховання – як частина сукупності, що має на меті підготовку до збройного захисту Вітчизни, до виконання військового обов'язку. При цьому ніяких підстав для змішування або ототожнення даних понять немає. Специфіка військово-патріотичного виховання має об'єктивний характер і полягає в його чіткій цільовій установці – готувати до оборони, до захисту Вітчизни.

Національно-патріотичне виховання передбачає вивчення патріотичних та інтернаціональних традицій України. Зміст військово-патріотичного виховання більшою мірою пов'язано з розглядом бойових традицій нашої Батьківщини. Якщо національно-патріотичне виховання має на меті прищеплення любові та поваги до нашої Батьківщини і народу в цілому, то військово-патріотичне

виховання формує почуття гордості та поваги, насамперед, по відношенню до Збройних Сил нашої країни – армії, що стоїть на сторожі кордонів, мирної праці українців, армії для народу і від народу.

Проблемам, пов'язаним із вихованням патріотизму молодого покоління, присвячені численні дослідження провідних українських науковців.

Видатні українські філософи-мислителі Г. Сковорода, Т. Шевченко, П. Юркевич, І. Франко, Я. Чепіга у своїх працях домінують роль у становленні особистості й держави в цілому відводили патріотизму. На їхнє глибоке переконання, патріотизм починається з любові до Батьківщини, рідної мови, свого народу; поваги до історичного минулого; формування національної свідомості.

Теоретичний аспект патріотичного виховання досліджували відомі українські педагоги минулого: Х. Алчевська, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, які значну увагу приділяли проблемам виховання любові до своєї землі, культури власного етносу, формування національної самосвідомості.

Серед сучасних дослідників, які активно працюють над питанням патріотичного виховання та дискутують щодо переліку громадянських якостей особистості, варто назвати відомих майстрів педагогічної справи, з-поміж яких В. Андрущенко, І. Бех, О. Вишневецький, П. Вербицька, Н. Волошина, П. Ігнатенко, В. Коваль, В. Кульчицький, В. Мірошніченко, А. Погрібний, Ю. Руденко, Н. Снопко, К. Чорна, О. Шестопалюк, П. Щербань та ін.

Як зазначав П. М. Щербань, патріотизм – суспільно-психологічне і моральне почуття, яке включає відданість і любов до своєї Батьківщини, до свого народу, здатність до захисту її від ворогів [5, 183].

Метою патріотичного виховання є становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудувати державу та забезпечувати її національну безпеку, знати свої права й обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру й злагоді в суспіль-

стві, бути конкурентоспроможним, успішно само реалізуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, носій української національної культури [2].

Науковці на сьогоднішній день по різному визначають місце військово-патріотичного виховання в загальній системі виховного процесу. Так, наприклад, Т. К. Ахayan розглядає військово-патріотичне виховання як специфічну частину ідейно-політичного виховання; М. М. Сеїдов – як складник ідейно-морального виховання; Л. Т. Рудченко – як грань або підструктурний елемент (підсистему) патріотичного виховання; Р. Н. Овчинников – як фактор формування морального досвіду; І. А. Алішев – як частину патріотичного виховання; Н. Н. Єфімов і Ю. І. Дерюгін – як складник ідейно-політичного виховання; Є. Л. Васіна – як елемент морального виховання; З. Г. Цимерінова – як відносно самостійну частину морального виховання; Н. М. Конжієв – як специфічний вид виховання, що органічно пов'язаний з формуванням почуття патріотизму.

Н. А. Білоусов розглядає військово-патріотичне виховання частиною загального виховання. Вчений зазначає, що це та ланка виховання, в якій формуються військово-патріотичні погляди і переконання молоді, думки й поняття, пов'язані зі священним обов'язком захисника Вітчизни; високі патріотичні почуття й любов до Батьківщини; колективізм і товариська взаємовиручка в бойових умовах; соціально значуще ставлення призовної молоді до військової служби й героїчних традицій нашого народу; вольові якості особистості майбутнього захисника Батьківщини, його вміння долати психологічні й фізичні труднощі; здатність і готовність віддати свої сили, знання й уміння, а якщо потрібно, то й життя, для захисту своєї Вітчизни від ворога [3, 10].

Такі вчені, як В. В. Горак, Н. Д. Кляторний, Е. С. Соколова, В. І. Кузнецов визначили військово-патріотичне виховання як засіб підготовки до захисту миру, виховання молоді в дусі миру. На їхню думку, борець за мир – це одночасно і захисник Вітчизни. Служба у Збройних Силах розглядається ними як активна форма боротьби за мир, а виховання в дусі миру – як значущий компонент інтернаціона-

льного виховання. Таке тлумачення сутності військово-патріотичного виховання є новачіним і дуже цікавим у науковому сенсі, оскільки надає можливість тлумачити військово-патріотичне виховання як цілеспрямований процес формування в молоді моральних, психологічних і фізичних якостей, технічних і військово-прикладних умінь і навичок, що необхідні для виконання священного обов'язку щодо захисту Вітчизни й миру.

На вимоги сьогодення виникла нагальна потреба до визначення сутності, змісту та завдань військово-патріотичного виховання, які і були висвітлені у Концепції допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання. Основними завданнями є: формування почуття патріотизму, любові до свого народу, його історії, культурних та історичних цінностей; виховання громадянських почуттів і свідомості, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи; формування здібностей до аналізу зовнішньо- та внутрішньополітичної обстановки, вміння на цій основі самостійно адекватно оцінювати події й підтримувати належну обороноздатність країни; формування прагнення до оволодіння військовими знаннями, досягнення відповідного рівня фізичної підготовки та витривалості; підвищення престижу військової служби, військової професійної орієнтації молоді, формування та розвитку мотивації, спрямованої на виховання патріотичних почуттів, підготовку до захисту Української держави й служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях [1].

І. Д. Бех і К. І. Чорна, як автори Програми українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, визначають, що в сучасних умовах військово-патріотичне виховання орієнтоване на формування готовності до військової служби, як особливого виду державної служби. Військово-патріотичне виховання має сприяти обороноздатності України, яка разом з міжнародною спільнотою братиме участь у миротворчих і гуманітарних операціях, протистоятиме міжнародному тероризму, запобігатиме військовим конфліктам, що загрожують людству. Щоб виконати

цю високу місію, військово-патріотичного виховання молоді має ґрунтуватися на духовно-моральних цінностях нашого суспільства, охоплювати військово-історичну підготовку, прикладну фізичну підготовку, а також підготовку з основ військової служби і з безпеки життєдіяльності. Тому робота з військово-патріотичного виховання молоді має проводитися комплексно, в єдності всіх його складників, спільними зусиллями органів державного управління, а також освітніх закладів, сім'ї, громадських організацій й об'єднань, Збройних Сил України та інших силових структур [4].

Зміст національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання включає культурно-історичний, соціально-політичний, психолого-педагогічний, військово-технічний, духовний і фізичний компонент.

Аналіз наявного досвіду виховання майбутніх захисників Батьківщини виявляє не тільки суттєві прорахунки в його окремих аспектах, але і призводить до висновку про необхідність перегляду (оновлення) існуючої системи формування готовності до виконання оборонно-захисних функцій. Це передбачає переосмислення завдань, принципів, змісту, напрямів патріотичного та військово-патріотичного виховання, пошук нових форм, методів і засобів.

Особливість військово-патріотичного виховання в сучасних умовах полягає в необхідності виховувати молоду людину як носія гуманістичних принципів, як активного громадянина, яка глибоко усвідомлює, з одного боку, свій обов'язок щодо захисту Вітчизни, а з іншого – своєю діяльністю максимально сприяє виключенню загрози війни. Справжнім змістом необхідно наповнити ідею про те, що ставлення людей до війни виражається через такі категорії моралі, як добро і зло, справедливість і несправедливість, обов'язок, честь, совість. Саме тому в основу виховання особистості громадянина-патріота повинно стати виховання моральне, оскільки тільки особистість, вихована на загальнолюдських і національних духовних цінностях, здатна знайти правильні моральні орієнтири при найскладніших обставинах.

Як і іншим видам соціально-політичної діяльності, патріотичної та військово-

патріотичної роботи властива певна система, яка в якості підсистеми входить в систему громадянського виховання на регіональному рівні і включає в себе конкретні завдання, зміст, форми, методи і засоби, адміністративні органи, громадські організації, об'єднання, рух, навчальні заклади, підприємства, військкомати, військові частини тощо. Системність при організації громадянського, національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання обумовлюється: комплексним підходом до постановки цілей і завдань патріотичного виховання, вибору та планування організаційних форм; безперервністю цієї роботи в усіх ланках інститутів соціалізації, виховання і розвитку особистості громадянина-патріота; плановими і скоординованими зусиллями з розвитку процесів демократизації та гуманізації системи патріотичного виховання; перетворенням освітніх установ в дієвий фактор розвитку особистості кожного учня, студента, їх патріотичної свідомості; взаємодією школи, сім'ї, адміністративних органів та інших соціальних інститутів у підготовці молоді до виконання нею громадянських функцій.

Національно-патріотичне виховання, будучи найважливішою функцією держави і

суспільства, являє собою цілісну систему дій по створенню умов для відродження в українському суспільстві патріотизму, громадянських якостей, готовності до виконання громадянського і військового обов'язку.

Таким чином, головний підхід до розуміння цілей і завдань, принципів, змісту національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання визначається ідеєю пріоритетності формування особистості людини-громадянина і лише потім створення необхідних умов для спеціальної підготовки молоді до виконання військового обов'язку.

Список використаних джерел

1. Зубалій М. Д. Форми військово-патріотичного виховання допризовної молоді / М. Д. Зубалій. — К., 2010. — 272 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання молоді [дод. 2 до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641] // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України : єдине офіц. вид. М-ва освіти і науки України. — 2015. — № 8. — С. 87—95.
3. Методика військово-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі : посіб. / уклад. М. Д. Зубалій, В. В. Івашковський, О. І. Остапенко, М. В. Тимчик, Б. Б. Шаповалов, З. М. Діхтяренко, І. П. Білоцерківець. — К. : ПАЛИВОДА А. В., 2016. — 225 с.
4. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Д. Бех, К. І. Чорна. — К., 2014. — 29 с.
5. Щербань П. М. Національне виховання в сім'ї. — К. : Культурол. ПП «Борівітер», 2000. — 260 с.

VALERII BUDAK

Mykolaiv

MILITARY – PATRIOTIC EDUCATION AS A COMPONENT OF NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION OF THE YOUTH

The article issues the correlation among the concepts of patriotism, national– patriotic education and military-patriotic education. The place of military– patriotic education is determined in the whole educational system. The author reveals the essence and tasks of military – patriotic education according to regulation documents.

Key words: patriotism, military patriotic education, national patriotic education, civic education, moral education, citizen – patriot.

ВАЛЕРИЙ БУДАК

г. Николаев

ВОЕННО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ НАЦИОНАЛЬНО-ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ

В статье анализируется соотношение понятий патриотизм, национально-патриотическое воспитание и военно-патриотическое воспитание. Определяется место военно-патриотического воспитания в общей системе воспитания. Раскрывается сущность и задачи военно-патриотического воспитания по нормативным документам.

Ключевые слова: патриотизм, национально-патриотическое воспитание, военно-патриотическое воспитание, гражданское воспитание, моральное воспитание, гражданин-патриот.

Стаття надійшла до редколегії 15.10.2016